

Ignacij Borštnik v pismih

Podajamo pregled in vsebino Borštnikovih pisem in korespondence iz treh nahajališč: iz Slovenskega gledališkega muzeja, Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani in Instituta za književnost in teatrologijo pri Jugoslovanski akademiji v Zagrebu (fotokopije v Slovenskem gledališkem muzeju). Navajamo jih po časovnem zaporedju.

I. Pisma

19. 5. 1889 je Borštnik iz Prage pisal Ivanu Hribarju, svojemu »edinemu protektorju« v odboru DD (prepis pisma v SGM, Sg. 2, št. 5). Prosi ga, naj posreduje glede nagrade za dramatizacijo novele »Otok in Struga«. Poroča o dopisnici, ki jo je prejel iz Ljubljane, v kateri mu neki nepodpisanec svetuje, naj se ne vrne več v Ljubljano, ker je tam zgubil »zaupanje odbora, prijateljstvo kolegov in simpatije občinstva«. Prosi, naj odbor DD stoji na njegovi strani, sicer bo omagal pod bremenom svojega težavnega poklica. »Vnet sem bil in sem z vsemi silami za napredek društva, ali kakor se mi godi sedaj ne bi bilo čuda, ako opešam.« Prosi Hribarja še »za bodoče za protekcijo« in obljublja, da bo kljub »tem neolikanim črevljarskim in krojaškim napadom skrbel, da ne pride društvo, kar se predstav tiče v nekdanji žalostni kolovoz«.

Pismo iz Zagreba z dne 29. 9. 1899 (2 strani, izvornik, Sg. 2, št. 6) sporoča »blagorodju« — enemu vodilnih ljudi ljubljanskega gledališča, da bi v oktobru lahko nastopil kot gost v Ljubljani, ko že ni bilo mogoče doseči njegovega ponovnega angažmaja. Zagrebška intendantca mu ne daje vlog, hoče se mu maščevati, ker ga je morala »na nalog vlade same engagirati«. Gostovanje bo ljubljansko gledališče stalo bagatelo, a bo napolnilo hišo bolj kot navadne predstave.

V zagrebškem pismu z dne 4. 4. 1905 (3 strani, izvornik, Sg. 2, št. 4) odgovarja »velespoštovanemu gospodu« iz Ljubljane, da je od tam odšel zaradi Trstenjaka, ki mu je »izvil artistično vodstvo«, vrnil pa bi se le pod pogojem, če bi odbor igral v artističnem vodstvu »samo nadziralno vlogo«. Umetniško popolno lahko vodi gledališče samo umetnik in noben drug, pravi na koncu pisma.

Naslednje zagrebško pismo — odgovor enemu vodilnih mož DD v Ljubljani, vendar ne Govekarju — ni datirano, a je zagotovo iz l. 1909 (4 strani, izvornik, Sg. 2, št. 3). Borštnik odgovarja na pet vprašanj, med katerimi je spet tisto o njegovi ponovni namestitvi v Ljubljani. Odgovarja na naslednja vprašanja: kakšen naj bi bil repertoar ljubljanskega gledališča; ali je Govekar sposoben za gledališke ravna-

telja; ali bi on (Borštnik) prevzel to mesto; ali bi imel kaj proti uprizarjanju primernih ljudskih iger in ali je društvo (ne posameznik) sposobno voditi gledališče.

Iz leta 1914 je 5 pisem (fotokopije, izvorniki v Zagrebu) intendantu Tresčecu, ki so bila vsa poslana iz Ljubljane: 1.) 6. 2. (2 strani, Sg. 2, št. 7); 2.) 10. 2. (1 stran, Sg. 2, št. 8); 3.) 16. 5. (1 stran, Sg. 2, št. 9); 4.) 3. 6. (2 strani, Sg. 2, št. 10); 5.) 14. 8. (2 strani, Sg. 2, št. 11). V prvem pismu govori o finančnih, personalnih in reper-toarnih težavah v ljubljanskem gledališču; prosi dovoljenje za predstavo v svojo korist, prosi za gostjo Polakovo, omenja težave s cenzuro in izjavlja, da komaj čaka konec sezone. V drugem pismu se zahvaljuje, ker so mu dovolili poslovilno predstavo, resignira na gostovanje Polakove in prosi za dva druga gosta: za Mihičičevo in Nučiča. Tretje — zelo kratko pismo — je v zvezi z Borštnikovo upokojitvijo, prav tako četrto in peto. Zadnja tri pisma je že izčrpal Dušan Moravec v članku Pričevanja iz Borštnikovih zadnjih let (Dokumenti, št. 8—9, str. 239—244).

Rokopisni oddelek Narodne in univerzitetne knjižnice hrani dvoje Borštnikovih pisem iz Zagreba Govekarju z dne 4. 1. in 13. 4. 1917 (Ms 1011, IV, Govekarjeva zapuščina). Borštnik je ponudil Govekarju tri svoje pesmi za objavo v Ilustrovanem tedniku, ki pa jih urednik Govekar ni objavil. Zato mu Borštnik v drugem pismu sporoča, da ne namerava še nadalje pošiljati svojih skromnih stvari za njegov koš.

II. Korespondenca in dopisi

Borštniku — intendant zagrebškega gledališča Miletić — 8. 1. 1896 (1 stran, fotokopija, Sg. 2, št. 13). — Borštnika intendant sicer reši vloge Holsterja v Sovražniku ljudstva, a mu jasno predoči, da je igralec dolžan igrati vse vloge, ki mu jih dodeli vodstvo gledališča. Hkrati intendant odločno zavrne ton in insinuacije, kakršne je uporabil Borštnik, ko je vrnil vlogo.

Borštniku — intendant zagrebškega gledališča Miletić — 13. 2. 1896 (1 stran, fotokopija, Sg. 2, št. 14). — Borštnik mora igrati dodeljeno mu vlogo načelnika Stockmanna v Ibsenovi drami »Sovražnik ljudstva«, sicer bo intendant moral uporabiti svoje pravice.

Borštniku — intendant zagrebškega gledališča Tresčec — 1912 (3 strani, fotokopija, Sg. 2, št. 15). — Intendantu je žal, da je Borštnik odklonil mesto gledališkega ravnatelja tako v Osijeku kot na Reki. Prisiljen je sprejeti Borštnikovo odločitev, da se umakne v pokoj. Prosi ga, naj javi, katero vlogo si je izbral za svoj zadnji nastop kot član gledališča.

Borštniku — intendant zagrebškega gledališča Tresčec — 18. 3. 1913 (1 stran, fotokopija, Sg. 2, št. 16). — Intendant čestita Borštniku za 30-letni jubilej in izraža prepričanje, da je Borštnikovo delo pustilo »plodno sjeme u našoj njeni«.

* * *

Govekar v imenu DD — intendant zagrebškega gledališča — 25. 7. 1903 (1 stran, fotokopija, Sg. 2, št. 18). — Govekar sprašuje, če je intendantca dovolila Borštniku dopust za eno leto in če le-ta lahko nastopi s 1. 10. angažma pri ljubljanskem gledališču.

Upravitelj zagrebškega gledališča Mandrović — odboru DD v Ljubljani — 28. 7. 1903 (1 stran, fotokopija, Sg. 2, št. 17). — Odgovor na zgornje pismo: Borštnik ne more dobiti dopusta, ker vlada za to ni dala dovoljenja.

to je zelo nezahvalna vloga, pa makar
bi to zahtevala reprezentanca naroda.

Gledališce je kulturni zavod, koje samo
z velikim obzirom no slabosti obstojstva
more pomalo nrgojati inteligentniji
novi gledaliski naraščaji.

ad 2. Jeli Goočekar sposoben za gledališki
to ne vem. - Ali vem, da gledališki
ravnatelj mora - ne samo sedeti
kedaj je jedna stvar zrela za
pozornost, nego on mora znati - svoj
umetniški individualizem in
gledališki znanjem - do zrelosti
dostično pramo tudi osebno
doveesti. To je, on mora sam
znati pokazati - ne samo
tolmačiti!

Opeti ne bi mogel govoriti radi loške
v raspisu službe, ki glasi: „Služba
je provizorična proti tri mesečni odpovedi“
jaz sem na današnjem sojuju mestu
popolnoma siguran s pravom na
penzijo. Mogel bi torej sprejeti to
mesto samo na sigurne garancije.
Mislim pa, da bi to mesto v prvem
redu spadalo meni, koji sem v
sojuju madeniški abiciji s neznatno
plačo spravljen na lepem nivoju med
slovenko. Danes zvečer vračajo se
iz jehnjega umet. inštituta prvog
reda, kot pravil, mislim da bi
mogel uspešno voditi sl. gledališče.

Deželni glavar Kranjske — intendantu zagrebškega gledališča Tresčecu — 8. 8. 1914 (1 stran, fotokopija, Sg. 2, št. 19). — Zagreb je Borštnika za leto dni posodil Ljubljani, ki pa ga noče plačevati. V imeni dežele Kranjske ni mogel v tem oziru nihče kaj obveznega obljubiti, »vršila so se izključno le neobvezna pogajanja,« se izvija deželni glavar dr. Šušteršič.

Slovenski gledališki konzorcij — zagrebškemu gledališču (4. 11. 1919) in narobe (8. 11. 1919); — po eno stran, fotokopiji, Sg. 2, št. 20 in 21. — Stroški za Borštnikov pogreb. (Glej D. Moravec. Dokumenti, št. 8—9, str. 239—244).

* * *

To je vse. V SGM lahko najdemo podatke o Borštniku še v pismih njegove žene Zofije Borštnikove, ki jih bo treba obdelati posebej.

Correspondance de Borštnik

Le Musée du théâtre slovène conserve 11 lettres de Borštnik datant des années 1889—1917 relatives à ses activités théâtrales de Ljubljana, à sa mise en retraite et à la publication de quelques unes de ses poésies. Il y a aussi 4 lettres que Borštnik reçut de 2 intendants du théâtre de Zagreb et qui traitent du rapport de Borštnik envers la discipline de travail et l'art, du problème de sa retraite et de la célébration du 30^{ème} anniversaire de ses activités théâtrales.